

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisdiednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Rieger Imre.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BOGA KÁROLY, CZIRJÁK ALBERT, DR. FERENCZI ZOLTÁN.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ívnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt. félévre 1 frt 50 kr. Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (Lyceum-épület): az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — DEZSI LÁSZLÓ egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (Hidelve, Új-utca, 36. sz. a.) küldendők.

A népiskolai olvasókönyvek.

Nem akarok untatni; mindjárt hozzáfogok a taglaláshoz.

A népiskola célját akkor éri el, ha testileg, értelmileg, erkölcsileg nevel, közhasznú ismeretekre s ügyességekre tanít. — A beszéd, írás, olvasás, számolás és kézimunka azok eszközei között a kiválóbbak; itt a három elsőt vesszük különösen figyelmünk tárgyává.

A beszéd népiskoláinkban megérdemlett mérvben uralkodik; szóbelileg még pedig élő szóval történik tanításunk legnagyobb részt; ez ellen legföllebb annyi kifogás tehető, hogy a tanítót bőbeszédűvé teszi, pedig a tanulónak kellene inkább olyanná lenni.

Írni és olvasni megtanítunk; íratunk, olvastatunk eleget.

Mi hát a baj?

Nem tudnak gyermekeink helyesen, folyékonyan beszélni, írni, sokszor olvasni sem és nem kapnak kedvet sem az íráshoz, sem az olvasáshoz.

Nem fektetünk kellő súlyt az erkölcsi és nemzeti nevelésre.

Némelyek szerint baj, hogy sokat markolunk, keveset fogunk s oly ismeretekkel tömjük a gyermek fejét, melyek hasznát nem hajtának, s feledékenységbe mennek. Szerintem ez csak viszonylagosan véve baj, mert, ha időnk van az alaposság rovása nélkül többet markolni, hát tegyük s különben is az alaki képzésre sok olyan hat jótékonyan, a minnek a közéletben haszná nincsen, a minnek tárgyát elfeledjük, de subjectiv befolyását érezzük.

Mindeme, népisk. oktatásunk ellen leggyakrabban emlegetett dolognak okát nevelési módszerünk fogyaté kosságában s eszközeink rosszzaságában vélem feltalálni. Paedagogiánk tökélytelen, és mi tanítók még ettől is távol állunk, a család meg tőlünk is jóval hátrább áll.

Nézzük népiskolai tankönyveinket, melyek tulajdonképp az olvasás eszközei, de aztán elősegítői a népiskola minden egyéb, tárgyi ügy, mint alaki céljának.

A nyelv- és számtani gyakorlókönyveken s olvasókönyvön kívül van természetrajz, természettan, föld-

rajz, történelem, gazdaságtan, énektan, hittan, káté stb. Tán nem csalódom, ha állítom, hogy a tankönyvek létezésének oka leginkább a „tudomány nyújtásra“ való törekvés. Éppen ezért egy-egy ismeret-ág száraz, összevont tárgyalásával majd mind beéri; a tudománykört szűk keretbe foglalván, legtöbbször nem egyéb tárgyhalmaznál, mely alaposan, részletesen semmibe nem hatolhat, hanem csak felszínen vezet újra és újra a megemészthetlenségig.

Nem tekintik az írók, hogy az ember számos ismerettel bírt már akkor, midőn azokat tudományos rendszerbe foglalni megkísérelte; nem gondolnak arra sem, hogy a szaktudós, midőn az általánosan művelt, de laikus közönség elé áll, előadása vonzó, könnyven érthető törekszik lenni; nem, tankönyv íróink új s új ismeretet és tudományos rendszert együtt adnak s szakszerűen beszélnek az általánosan műveletlen gyermeknek. . . Csodálkozunk-e aztán, ha a gyermek az olvasásra kedvet nem nyer, ha sem alapos ismeretet nem szerez, sem a meghatározások, felosztások, rendszerek tömkelegében eligazodni nem tud?!

Hozzájárul még ehhez, hogy jelen tankönyveink tisztán az értelem képzését tűzve feladatúl, érzelmeket, hangulatot kelteni, kedélyileg, erkölcsileg nevelni vagy éppen képtelenek, vagy pedig a tudománytól, tanulástól, olvasástól való elkedvetlenedés érzelmét ébresztik fel a gyermekben; túlhaladják azok ennek fejlettségi fokát, mivel a gyermek még nem választja külön ismerő erejét érző tehetségétől, nála arra s erre csak együttesen lehet hatni, tankönyveink pedig külön-külön akarnak s ezért érnek kevés jót el.

Ily felfogás mellett követelik ma annyian a tankönyvek kiküszöbölését; ennyiben egyet értünk sokan, de, mivel pótoljuk azokat, ebben nem tudunk meg-egyezni.

Vannak, kik egyetlen olvasókönyvet kívánnak, mely kedélyt nemesítsen; az ismereteket szemlélet s élő szó útján akarják tanítványaiknak átadni.

Az erkölcsi, nemzeti nevelés eszközeként oly olvasókönyv, mely nemzeti történelmünk, regéink, meséink, példabeszédeink köréből veszi anyagát, kétségte-lenül előnyösen használható; de, mivel a kedélyt képző elem ismereteket is nyújthat s valóban nyújt: azon követelés, hogy az olv. csak erkölcs nemesítő legyen, kivihetetlen és határozottan ferde felfogáson alapúl.

Az ismeretek szemlélet és élő szó útján átadhatók: annyi ismétlés, gyakorlás kell azonban ehhez, hogy így csak igen kevés az, a mit népiskolánk az ismeretek halmazából feldolgozhat: míg ellenben, ha az olvasás is egyik eszköznek tétetik, többre ráérünk, többet nyújthatunk s nemcsak olvasni tanítunk, nemcsak kedvet és képességet adunk az olvasáshoz, mint önképzésünk hatalmas előmozdítójához, hanem a felfogott, megértett dolgok, a gondolatok s érzelmek előszóval vagy írásban való helyes, folyékony kifejezésére is képe-sítünk.

Ily nézetek következménye ama kívánság, hogy a népiskolában tanítandó reáliák olvasókönyvbe foglal-tassanak.

És csakugyan mai olvasókönyveink adnak erkölcs-nemesítő olvasmányokat és reál-ismereteket Szerintem helyesen teszik. Azt mondják, keveset nyújtanak a reáliákból. Igaz, egy könyvbe nem férhet minden, de nem is kell, hogy benn legyen; foglalja az magába az ismeretek különböző ágainak mindenikéből a legjellem-zőbbet, legkiválóbbat, legszükségesebbet s ennek tárgya-lásánál legyen mintaserű, alapos, vonzó és általános-ságban az egészbe bevezető. A többi maradjon a tanító élő szóval való feldolgozására. Osztatlan népiskola úgy sem ér rá a természetrajz, termész.tan, földrajz s gazda-ság-kertészettan részletezésére, szakszerű tanítására; az osztott, ha ráér s teszi, céljának nem felel meg általa: miért használunk hát külön-külön tankönyvet? Az, hogy sok folyó, hegy, termény, város stb. nevet bemagol a gyermek: nem ellensúlyozza azon káros hatást, melyet az ily rideg, száraz compillációk az olvasástól, könyvtől való elidegenülésre gyakorolnak. Földrajzhoz jó tér-kép, természettanhoz, természetrajzhoz stbbihez szem-lélhető dolgok, tünemények kellene, nem tankönyvek, Munka, játék s e közben való szemléltetés a reáliák tanításának egyedül helyes módja; az olv. összefüggő, helyes kifejezés elsajátítására s az olvasási hajlam meg-szilárdítására hasson.

Ezt célozzák jelen olvasókönyveink, legyen bár címük nemzeti, vagy encyclopedikus. Adnak érzelmi s reáldarabokat vegyesen; amaz nemzeti alapon van szerkesztve s jó volna, de, nem vagyunk vele megelé-gedve. Miért? Mert külön olvasmány az erkölcsképzésre s külön a közhasznú ismeretek nyújtására szánt. A gyermeket a mese, a cselekmény elbeszélése érdekli leginkább; a cselekményt helyhez, időhez, természeti tárgyakhoz, körülményekhez, társadalmi viszonyokhoz kötni nem jut eszünkbe, pedig így olvasókönyvünk ke-délyileg nemesítene, értelmileg oktatna, érdekelne s ol-vasásra ösztönözne; pedig csak ekkor volna módszerünk természetes, mert hiszen a természetben történik min-den cselekmény s mi mégis mikor ezt becsüljük, amar-ról megfeledkezünk.

Az ilyen olvasókönyv nem adna szakképzést, nem vezetne be a tudomány-ágak rendszerébe Igaz; de a népiskolának nem is azok a céljai; nem szaktudóso-kat, nem rendszerezőket akarunk nevelni, hanem az ál-talános műveltség egy bizonyos fokán álló, önművel-désre s tovább tanulásra kedvvel és alappal bíró embert.

Én hát egy nemzeti alapon szerkesztett olvasó-könyvet adnék minden osztálynak; az legyen egyöntetű s fokozatosan bővülő; foglaljon magában reálismerete-ket, de úgy tárgyalva, hogy a természet és az ember közt levő viszony mindig kitűnjék, hogy minden ismer-

ret egy-egy hangulat ébresztésére, megerősítésére szol-gálgjon. Ezek mellett népmesék, példabeszédek, költe-mények foglaljanak helyet benne. Ilyenné a Gáspár olvasókönyve átdolgozható.

Ez olvasókönyvön kívül termr., termt., ipar- s gazdaságtan, egészségtan, földrajz nem tankönyvből, hanem szemlélet, játék, élőszó útján tanítandó.

A számolásra példatár — mint kiegészítője az osztatlan népisk. tanítónak ha van, jó, ha nincs, úgy sem nagy baj.

A nyelvtanra az olvasókönyv bő anyagot ad; a levont szabály begyakorolható, avagy pár példával le-íratható s így a tanuló sajátjává lehet; de a nyelvgya-korló könyveknek föltétlen ellenségei közzé nem állhat az, ki a megállapított s helyesnek talált paedagogiai, didaktikai elvek szerint készült művet fölébe helyezi ama kísérletező, ingatag tanmódnak és tanmenetnek, melyet minden egyes tanító — legtöbbször pillanatnyi kényszer alatt állva — alkalmazna s mely sokszor a gyermeket gyors, gondatlan, nyelvtanilag hibás irányra és írásra tanítaná.

A történelem s alkotmánytan, különösen azért, mert nemzeti nevelésünkben kiváló szerepet játszanak, külön könyvben foglalhatnak helyet már csak az okból is, hogy ne fogják el a tért egyéb tárgytól olvasó-könyvünkben.

A miniszteri tantervhez képest az V. oszt. számá-ra életrajzi, a VI. oszt. számára pedig összefüggő elő-adási módon dolgoztassék föl történelmünk kapcsolat-ban az alkotmány s a nagyobb szerű világesemények ismertetésével.

Igy hát lenne nemzeti alapon nyugvó, ismeretter-jesztő olvasókönyvünk s egy történelmi könyvünk. — Mindkettő a mainktól főleg a tárgyalás módjában kü-lönböznék. Életet, cselekményt rajzolna minden egyes olvasmány-darab és e színezettel, e keretben adná a szükséges reál-ismereteket. Ne higgyék Önök, hogy ez kivihetetlen! A Gáspár-féle olvasókönyvben több olvas-mány van ilyen, pl. a „Miért“ cz. természettani s a természet, földrajzi dolgokat tárgyzó levéalakukak kö-zül több; ilyenek költőink leírásai, mint az „Alföld“ Petőfőtől, melyek szemlélhető s kedélyhez szóló irányban vannak szerkesztve. A Gyertyánffy s társai féle olvasó-könyv szintén több ilyen olvasmányt foglal magában.

Legyen szabad még pótlólag pár szóval élnem.

Ismétlem, azon elvet, hogy a népisk. olvasmányok csak kedélynemesítők legyenek, nemcsak paedagogiailag, didaktikailag elitélendőnek tartom, hanem kivihetetlen-nek is. Népiskoláink kedélyképzésével nem lehetvén megelégedve, könnyű volt ama, a célon tullövő tulsá-gos követelésre jutni: de én a reálismeretekkel a szí-vet nemesíteni, e kettőt összeforrasztani, a földi létre a földi lét által nevelni, a legtermészetszerűbbnek s egye-dül helyes módnak ismerem és tartom. Nem az a baj, hogy reáltartalmu olvasmányokat adunk, hanem az, hogy hangulat keltés nélkül adjuk. Aztán, ha az ol-vasást, mint önképző eszközt állítjuk a gyermek elé: ak-kor okvetlenül meg kell vele szeretettünk az oly ol-vasmányokat is, melyekben jóval több a reálismeret, mint a mese. Azt, hogy, midőn az értelmet ismeretek-vel foglalkoztatjuk, a kedélyre hatni ne lehetne: föltét-lenül tagadnia kell mindenkinek, ki tudja, hogy érte-lem és szív egymással mily szoros viszonyban állanak, egymásra mily elhatározólag folynak be. Ne azt boly-gassuk szerfelett: mire, hanem ezt, hogyan adjunk ol-

vasmányaink tolytán erkölcsi és értelmi nevelést; hogyan dolgozzuk fel a reál-ismereteket, ha kedély-képzőkké akarjuk tenni?

Az olvasókönyvnek, hogy a tankönyveket kiszorítsa s hogy embert neveljen, embert, kit a természet környez: kell reál-dolgokat tartalmaznia; de ezt ne tegye a tudákos könyvek ridegségével, ne azon törekvéssel, hogy néhány lapon egy-egy tudomány-ág összeségét adja s így tárgy és névhalmazzá legyen. Nem! Az olvasókönyv legyen élő ember, kiben a természet tárgyai, tüneményei érzelmeket gerjesztenek, kiben azok hatása nélkül ezek elő nem állhatnak.

Ujfalussy.

A londoni nemzetközi nevelésügyi konferencia.

A nyilvánosság eme korszakában már annyira jutottunk, hogy a nevelésügye is specialis tárgya tud lenni idegen nemzetek képviselői gyülekezetének. Mint-hogy minden nemzetnek meg van a maga egyéni jellege a nevelésügyben is, valóban érdekes megtudni, hogy a fontosabb nevelésügyi problémákat mily módon oldják meg ugyanazon cél elérésére. Az alábbiakban szándékozunk megismertetni röviden a nevelésügy első nyilvános nemzetközi konferenciáján felmerült és megvitattott eszméket.

A konferencia ülésének helye London volt, hol ugyanakkor a South-Kensington muzeum arra készült helyiségében egészségügyi kiállítás is volt. A gyűlés aug. 4-én nyílt meg és négy napig tartott. Elnök volt Reay lord, alelnök Mundella az angol összes iskolák főfelügyelője. Képviselve volt Ausztria-Magyarország Soyka F. prágai tanár és Dr. Markusovszky S. (orvostudor és magyar kir. miniszteri tanácsos) személyében, Belgium (3), Brazília, Dánia, Franciaország (7), Baden, Japán (3), Németalföld, Oroszország, Spanyolország (2), Sweiz (2), mindannyian elsőrendű nevelésügyi férfakkal s többnyire a nevelésügyi miniszteriumok tagjaival. Ezenkívül nagy számmal voltak jelen angolok, férfiak és nők.

Reay lord tartotta amegnyitó beszédét, melyből érdekesnek tartjuk kiemelni a következőket. E konferencia célja nem az, — mondá az elnök — hogy valamely nevelésügyi rendszert codificáljon. — A különböző nézetek tiszteletben tartása a liberális nevelés első gyümölcse, s semmi nagyobb ártalmára nem lehetne a nevelésügynek, mint valamely előre megállapított fanatikus fogalmak. Angliában eddig szívesen látott volt minden nevelésügyi módszer s ezután sem akarunk kiszorítani egyet sem. Az oly minta iskola, melyet minden többinek kötelessége követni, despotikus intézmény s Angliában szíves fogadásra nem számíthat.

Ezután a nevelés főbb elveiről szólt. A nevelés fő tárgya a természet különböző működő erőinek folytonos vizsgálása. Minden rationalis nevelési rendszer feladatává tűzi, hogy a vizsgálódó tehetség folyton növekvő vágyait kielégítse. A főkérdés az, hogy hogyan kelljen szemlélni a mult, és hogy a jelen tárgyait. Ez bármilyen mű foglalatosságra talál. A földmivesnek úgy, mint a művésznek sikere attól függ, hogy mennyire van ki-

fejlődve szemléllő tehetsége. És ezt a tényt az elemi nevelésben is kezdik érvényesíteni, a mennyiben a rajztudomány elemei és a kézimunka mindinkább kezd taníttatni. Belgium, követve Svédország példáját, gyorsan halad, míg a francia nevelésügyi miniszter Bardoux és a miniszterelnök Ferry már is hangsúlyozták a rajzolás rendkívüli fontosságát. A földművelés tanítása sokak előtt nevelésügy, a mit én roppant tévedésnek tartok s most midőn a földkérdés oly nagy probléma, minden országban nagyon hangsúlyozom fontosságát. — Ha nem is vennők figyelembe, hogy e foglalatosság mily sok gyönyörűséggel jár, vajjon a jövő nem int-e, hogy készüljünk. Hogy fogjuk eltáplálni a folyton szaporodó népességet, hogy a nagy városokat, ha a földművelést könnyíteni és gyorsítani nem tudjuk? . . . .

A középiskolai oktatásra nézve tett észrevételei is mind figyelmet érdemelnek, de minket leginkább a következő érdekel: A nemzet nagy tömegétől nem fogjuk azt várni soha, hogy olvasson és írjon hanem azt, hogy dolgozzék; arra kell tehát nevelnünk őket, hogy a társadalom igényeit kielégíthessék. A fiatal németek a reális iskoláknak köszönhetik, hogy három-négyféle nyelven tudnak írni és olvasni, s hogy a mi Manchesterünkben is állást foglalnak el a legelsőbb rendű gyárraknál. Ezt a bajt az angolok csak most kezdik észrevenni.

A konferencia sorrendje a nevelés főbb tárgyai szerint négy szakaszt ölelt fel s a szerint négy külön terembe oszlottak a megnyitás után. Az 1) szakosztály az elemi neveléssel foglalkozott. Érdekes felolvasás tartott a leányiskolák építése és berendezése módjáról. A melegítés és világítás, a főtárgyak, azonkívül a padok berendezésére fektet nagy súlyt a felolvasó, azt óhajtván, hogy azok kényelmesek legyenek és az ablak felé fordítottak.

A második felolvasás tárgya: „a képek s más műtárgyak helyes használása” volt, mit azért hangsúlyozott a felolvasó, mivel az ízlést javítja, a munkás nép lakásának kellemesebbé tételére alkalmat nyújt, s mert magát az iskolát vonzóvá teszi. Obajttandónak tartja, hogy a gyermekeket műtermekbe, muzeumokba, mezőre és erdőre hordozzák, míg iskolába járnak, mivel ilyenekre alkalmuk nagy korukban nehezen lesz. A két felolvasást vitatkozás követte. Érdekesen vitatta az utóbbi kérdést Tamás C. angol tanító, arra hivatkozván, hogy a természetben a rút a széppel nagyon össze van vegyülve s azért nem helyes a gyermek érzékét elkényeztetni az iskolában. Ezt elég világosan megzafolta E ast francia követ, midőn előadta, hogy náluk az iskolát rendszeren úgy építik, hogy ablakai alatt egyik felől a folyó folyjon el, másfelől pedig szép kertek és fák legyenek, mert semmiről jobban nem lehet tanítani a gyermeknek, mint a fákról s azok miveléséről, az érett gyümölcsekről idegen vagyont tanuljon meg tisztelni.

Ugyane szakosztály második ülésén Manning kisasszony arról értekezett, hogy mit tett Fröbel a kisgyermekekért?

A felelet következőleg összegezhető: Fröbel kitanulmányozta s megismertette a gyermekek jellemvonásait s ennek következtében tárgyat adott kezökbe a mivel rendkívüli nyugtalan és tevékeny természetük el legyen foglalva; ugyanígy tett utánzó tehetségökkel is. Minden egészséges gyermek mihelyt meglát valamit azonnal utánozza, legyen az mozdulat, hang, ember, vagy állat. E hasznos szokást nem szabad elfojtani,

hanem éppen fejleszteni kell rendes irányban Fröbel figyelemmel volt a gyermek észjárására, helyzete és nevelésére. A felolvasó ezekre nézt hasznos útmutatásokat adott, miután élénk vitatkozás fejlődött ki ama kérdés körül, hogy Angliában miért nincs jobban bevéve a gyermekert-rendszer. Legtöbb abban látja okát, hogy nincsenek alkalmas tanítók és hogy a tanítókat nem fizetik jól.

Ugyane tárgyról tartott felolvasást Heerwart kisasszony Németországból. Felolvasása főleg a rendszer teoriájával foglalkozott.

A szakosztály következő ülésén figyelmet keltett Ellis kisasszony felolvasása: a játék- és taneszközökről. A kisasszony hangsúlyozta szükségességét annak, hogy minden iskolának játékhelye legyen.

Egy következő ülésen e szakosztályban felolvasást tartottak még a zenetanításról, míg az utolsó nap ülését Heller ur, az elemi tanítók egyesületének titkára tette élénké „az elemi nevelés szervezete” cím alatt tartott felolvasásával. Felolvasása főbb tételekben a következő volt: Angliában az elemi nevelés állása elég kielégítő. A jelen száz óriási haladást tett. Az első impulst a különböző vallásos testületek nemzeti patriotizmusa és vallásos buzgósa adta meg. 1839 ben már a parlament mindkét oldala az állam feladatává ohajtottta tenni a nevelést. 1846-ban kimondatott, hogy a tanítóknak képesítetteknek kell lenniök. A megindult áramot a Lowe törvénye akadályozta meg 1862., de 1870. a Forster törvénye új impulst kölcsönzött, midőn az elemi nevelést teljesen újra szervezték. E törvény alapján az iskolába járás kötelezővé tétetett s főleg iskolapületek oly nagy számban készültek, hogy ma az átlagos szükségletnek megfelelnek.

Mi a célja a nemzeti nevelésnek? Első és fő az, hogy a társadalomnak minden tagját vonja be körébe s e végre legyen az iskola célszerűen berendezve. Ez Angliában meglehetősen keresztül is van vive. A második cél az, hogy mindenki kapjon teljes nevelést, miatt értendő az erkölcsi, értelmi, testi és technikai kiképzés. Az egészség főbb szabályai is megismertetendők volnának. Ez ága a nevelésügynek még nagyon hiányos.

A kötelezett iskolába járásnak volt jó haszna is de a kívánt célt nem érte el. 5384,341 tanköteles gyermek közül csak 4.273,304 volt beiratkozva és csak 3.127,214 járt iskolába, vagyis 100 közül csakis 58, a mi azt mutatja, hogy a törvényes kötelezés teljességgel nem vezetett sikerre. Ennek különben oka az, hogy az illető felügyelő testületek a törvényt nem hajtják végre, sőt néha maguk vonják el a gyermekeket oly célból, hogy munkára alkalmazzák. Ennek orvossága csak az lehet, ha 1. minden körnek lesz iskolaszéke. 2. ha minden iskolaszék köre megnöveltetik.

Milyen eredményt mutatott fel az eddigi rendszer az utóbbi 30 év alatt? Az erkölcsi nevelést tekintve általában jó volt az eredmény.

Mint hogy a nevelés alapja vallásos és erkölcsi volt, a nép jellemére javító hatást gyakorolt. 1862-ig az angol elemi iskolázás irányát inkább nevelő volt, mint tanító, de mióta az eredmény szerinti fizetést Lowe behozta, az óta a nevelés helyét a tanítás foglalta el, annak teljes hátrányára. Ennek lehet tulajdonítani a túlterhelést is. Felolvasó reményét fejezte ki, hogy ez a vészes rendszer nemsokára meg fog szüntettni. — Az is fonák dolog, hogy az eredményt ne a tanító ítél-

je meg, a ki tanít, hanem a vizsgáló, a ki a tanulótnak csak egyszer hallja. Az is hiba, hogy egy olyan iparos és földművelő államban, mint Anglia, a nagyobb figyelem az értelmi kimivelésre van fordítva.

Az angol nevelési rendszer más hiánya az, hogy az estvéli iskolázás nincs rendszeresítve s így a mit a gyermekek 10--13 éves korukig az iskolában megtanulnak, elfeledik, minthogy nincs alkalmuk az ismétlésre.

Mik lennének reformálandók? Elsőben is az elemi és felsőbb nevelést szorosabb viszonyba kell hozni, a mi csak úgy történhetik, ha az ország összes nevelésügyé egy ember, a közoktatási miniszter kezébe tétetik. Ez irányban a közhangulat már úgy kezd nyilvánulni, hogy nemsokára remélni lehet a közoktatási miniszterium felállítását. — Szükség van felsőbb népiskolákra is, vagy legalább a felsőbb osztályosoknak külön tanítókat kell beállítani.

Az angol iskolák kezelésében sok a kívánni való. Az államilag segélyezett vezetése két három emberre van bízva, a mennyiben ezek adják ki a pénzt, de ellenőrzésről szó sincs, úgy hogy az ilyen iskolák rosszabbul vannak, mintha semmi segélyt nem kapnának, a felelősség hiánya miatt. Azért egy felügyelő bizottság nevezendő ki. Még az iskolaszékek alatt álló iskolákban is sok a baj, a mi nem egyszer onnan van, hogy az iskolaszék tagjai oly emberek, kik, mert munkásra van szükségök, magok viszik ki a gyermeket az iskolából. Heller ur nem tartaná rossznak, ha az egész országban az elemi iskolák mind tandíj mentesek lennének. Ohajtja, hogy a tanítói intézetek ne legyenek külön zárva, úgy hogy a növendékek minél többet érintkezessenek a néppel, s így tanulják meg azoknak szokásait és hiányait.

A Heller ur felolvasása után volt még egy ugyanarról a tárgyról, mit felette érdekes vitatkozás követt. A túlterhelés kérdése ismét szőnyegre került. Egy parlamenti tag ohajtaná, hogy a tanításra csak a testileg jól fejlettek bocsáttatnának.

Buls brüsseli polgármester ismertette az 1878. óta fennálló belgiumi nevelési rendszert, miből nevezetes a munkatanítás, minek célja, hogy a gyermek önálló foglalatosság után is megélhessen. E rendszer nem vezetett célra, mivel az elemi iskola ennek megfelelő képzettséget nem adhat.

Laudolt, Sweiz Bern Cantonának iskolafelügyelője, megismertette a sweizi nevelési rendszert. Az 1848-i revulutió óta Sweiz célja az volt, hogy minden polgárt megtanítson írni és olvasni. Az első fellépés igen követelő lévén nem sikerült. Ekkor konferenciát hívtak össze, miután összegyűjtöttek mintegy 800,000 15—20 éves ifjút Genfből, Bernből és Zürichből, s kényszerítés nélkül és sikerült e munka. Kivált most közelebből intézkedtek, hogy a gyermekek kapjanak legalább egy tányér levest s egy darab kenyéret. Ez intézmény teljesen társadalmi buzgósa szüleménye, s az eredmény kitűnő. Ma már egy sweizi gyermek sem kénytelen üres gyomorral tanulni. Ezután Mundella (az elnök) és mások kérdéseket intézetek a szónokhoz, miből megjegyezzük, hogy Sweizban a téli iskolázás kényszerítő; hogy a felsőbb elemi iskolákban több nyelvet is tanulnak; egy osztályban két évnél tovább nem lehet egy tanuló. A vizsgálatok a kormány képviselője és a helybeli biztos jelenlétében tartatnak, de a tanító a kérdő. Ez utóbbi felelet nagy

derültséget okozott, mivel az angol rendszert, mely a kérdéskört a vizsgáló biztos kezében hagyja, elítéli.

Több érdekes tárgy vitatott még meg e nemzetközi nevelésügyi konferencián, melyekről, a menyében lapunk tere engedi, más alkalommal mondunk el egyet-mást.

Bs. Gy.

A romániai magyarok népnevelés ügyéről.

A Csángó-Magyaregylet f. év június 3-án tudvalevőleg 100—150 frank segélyben részesítette a moldva-oláhországi ev. ref. missiohoz tartozó szászlaki és köbölkúti egyházközségeket, mely alkalommal az erdélyi ref. egyházkerület igazgató-tanácsa, mint e missio felsőbb hatósága azt az ígéretet tette, hogy a Csángó-Magyaregylet részletesebben fogja tájékoztatni a romániai magyarok egyházi és iskolai állapota felől.

Az átirat elkészült s sietünk belőle a „Prot. Közl.” nyel egyidejűleg az alábbi adatokat közzétenni, részünkről is felhívjuk ez ügyre a Csángó-Magyaregylet különös figyelmét, miután személyes tapasztalataink után állíthatjuk, hogy kiköltöző és künnszületett testvéreink vallás-erkölcsi állapota valóban irgalomra hívja az emberbarátokat. Az a sok ezer magyarság — kivált a nagyobb városokban — a proletariatus sorsára kényszeredve, veszendővé lesz istennek és társadalomnak egyaránt, férfiak az iszákosság, asszonyok a bűn áldozatává válván s a kegyes alapítványu ingyenes közkórházakat népesítve be, szegényül mi ránk s terhére a vendégi jogot adó barátságos államnak.

Íme az átirat főbb pontjai:

Méltóságos Elnök ur!

Addig is, míg missioi egyházaink s Moldva-Oláhorországban élő hitsorsosaink helyzetének helyes képét nyújthatnók, a következő felvilágosítással szolgálunk:

Egyházközségeink háztartására vonatkozólag csak a bukaresti egyházközségről nyújthat bővebb felvilágosítást. Többi egyházközségeinknek egyáltalán nincs en semmi jövedelmük. A hivek csak a papnak vagy tanítónak fizetnek nagyon csekély összeget, egyházközségi célra csak akkor adakoznak s alig számításba vehető csekélységet, ha valami rendkívüli szükség merül fel, mint építés, papköltöztetés stb. Az építkezésekre s más rendkívüli költségek fedezésére, a missioi pénztárból utaltatott ki egy kevés segély, mely az előző években több jövedelemmel rendelkezett, mert a míg az egyházkerületek a missionárius fizetéséhez nem járultak, többet juttattak igazgató-tanácsunk rendelkezésére.

Hogy a missioi egyházaink hivei csekély mértékben járulnak az egyházi szükségletek fedezésére, annak oka az, hogy hiveink legnagyobb része mint iparosok, segédek, szolgák szegény anyagi viszonyok között élnek, másfelől a csekély fizetéssel egybekötött papi és tanítói állomások az élheterőbb helyet kereső egyházi hivatalnokok gyakori változása miatt sokszor állanak betöltetlenül s a magukra hagyott hiveiknek vallás-erkölcsi életük ápolása megszűnik és hanyatlak.

Ha meg akarjuk a missióban élő hiveket tartani, népiskolákat s szabad szellemű egyházakat kell első

sorban szervezni s elhivatása nagy horderejét teljesen átértő egyéneket alkalmazni, mely cél megközelítése tetemes áldozatot kíván.

Hitsorsosaink egyházi és iskolai szükségletei között segélyre szorult mindenik egyházközségünk, de mindenik felett legfőbb figyelmébe ajánlja igazgatótanácsunk a bukaresti egyházközséget.

Ezen város magyar lakói 20,000-et megközelítő tekintélyes lélekszámánál s fontos tartózkodási helyüknél és végül az ottan lakó magyarságnak értelmiségüknél s kedvezőbb vagyoni helyzetüknél fogva, minden más egyházközségeink között a legtöbb kilátásunk és reményünk lehet, hogy a vallás-erkölcsi és népnevelési célra hozandó áldozatokkal kedvező eredmény érhető el.

Kiválóan fontos és sürgős ezen egyházközségünkben a népiskolák rendezése.

Mint ez évi 20. szám alatt megküldött értesítésünkben felemlítettük, csak hitfelekezetünk részéről a 300-at meghaladó tanköteles gyermekeknek felét sem képes az egyházközség két tanítóval ellátott egyetlen népiskolája befogadni, s így ha csak hitsorsosaink tanköteles gyermekei népoktatásáról kívánunk gondoskodni, még azon esetben is legalább még egy népiskola felállítása és két tanítóval ellátása nélkülözhetetlenül szükséges; ha pedig tekintetbe vesszük azt, hogy más hitfelekezeti testvéreink szinte egyáltalában nem gondoskodnak gyermekeik iskoláztatásáról, s missioi egyházközségeink a más hitfelekezeti testvér tanköteles gyermekeket nemcsak hogy befogadja iskolájába, hanem már a berendezésnél tekintettel kell lenni azokra: úgy még két népiskola felállítása nélkülözhetetlenül szükséges. A két népiskola a nagy területen fekvő város más két részében lenne felállítandó, hogy az azon negyedikben lakó tankötelesek — kik a nagy távolság miatt nem járhatnának fel a fennálló s szűkös voltánál befogadásukra úgy is elégtelen iskolába — igénybe vehessék.

Ha az egyházközség a lehető legnagyobb áldozatot hozza is meg a két népiskolának csak bérhelyiségben berendezésére és fenntartására, még azon esetben is évenként 2000 ft segélyre lesz szorultva.

Tudja igazgatótanácsunk azt, hogy ez sokkal tetemesebb összeg, mint a mennyit a Csángó-Magyar-egylet az összes missioi fajrokonaink vallás-erkölcsi élete és népnevelés fejlesztésére fordíthat, de köteletségének ismeri ig. tanácsunk reámutatni a hitsorsosainkat fenyegető veszélyre s közölni véleményét azon módozatokra nézve, melyeket szükségeseknek és célszerűeknek tart a rohamos sülyedés megállítására.

A bukaresti egyházközségünk életerős szervezése után plojesti egyházközségünkben szervezendő népiskola. Hazánkból kivándorlók legfőbb átmeneti s gyakran első megállapodási helyül Plojest városa szolgál. Felette nagy horderőt tulajdonít ig. tanácsunk annak, hogy a kivándorlók egyházi viragszszal s népoktatással, vallási érzületük táplálásával serkentessenek anyaországunkkal való összeköttetésünk, együvé tartozásunk tudatára s fentartására.

Plojesti egyházközségünk vak tanítója Kelemen Ferencz nélkülözésektől üzetve s hitelezőitől menekvésül azon helységről elköltözött. Ezen állomás képesített s alkalmas tanítóval csak azon esetben tölthető bé, ha az eddigi tanítónak csaknem kizárólagos fizetését képezett magas tandíj leszállításával vagy végleges megszüntetésével évi 300 ft rendes fizetés biztosítatik részére. A missioi alap terhére már rendszeresített fizetések annak összes jövedelmét

igénybe vévén, csak rendkívüli uton nyerendő segély utalványozása esetében tölthető be ezen tanítói állomás, bár annak mielőbbi betöltése annyival inkább kívánatos, mert azon egyházközség papja missionarius lelkészi minőségben gyakran és huzamosabb ideig távol van egyháztól. Ezen indokból melegen ajánlja igazgatótanácsunk a ploesti tanítói állomás segélyezésére a Csángó-Magyar egyület pénztárából évi 300 frt segély utalványozását.

Pitesti egyházközségünk a missioi egyházközségek között aránylag a legkedvezőbb helyzetben van b e. Dr. Székely Károly hagyományát képező szőlő jövedelme s a parochialis épületek egy részének házbér jövedelme s a missioi alapból rendszeresített évi 250 frt. segély képessé teendik anyagi ügyei rendezése után a pap-tanítói állomásnak önerején való fentartására. Most azonban, hogy a jelzett szőlő jövedelméből hagyományozó utódait illetett egy harmadrész megváltása végett az egyházközség 500 frt. törlesztési kölcsönt volt kénytelen felvenni, azonkívül az utca szabályozás által egycsonkított parochialis telek rendbehozatala tetemes áldozatot veszen igénybe, segélyezés nélkül iskoláját néhány évig nem képes fenntartani. Jelenleg alkalmasításban levő paptanító Tamó Gyula buzgó és tevékeny értelmes ember, ki fajrokonaink összetartása s a népoktatás rendezése körül előismerésre méltó eredményt mutatott fel s sajnálattal említjük fel, hogy nevezett pap-tanító a fizetés csekély volta miatt más állomást keres. Igazgatótanácsunk nemcsak nevezett pap-tanító, hanem a pitesti egyházközségünk hívei s hitfeleink érdekében első sorban ezen egyházközség iskolája segélyezését ajánlja a t. Csángó-Magyar-Egyület bizottságának becses figyelmébe s kéri évi 200 frt. segély utalványozását.

Szászkuți leány egyházközségünk földmivelőkkel álló csekély számu hívei kevés gondozásban részesülnek. Levítájuk Nagy György a missioi alapból folyósított 50 frt. segélyből s a hivektől várható s évenként 50 frt. értéknel többre nem becsülhető kepeből nem élhet meg s kénytelen állásával gyakran össze nem egyeztethető munkák teljesítésével szerzeni meg mindennapi kenyerét, mely tetemes mellékes elfoglaltatás miatt, tanítói teendőit kénytelen elhanyagolni. — Ezen községben élő hitsorsosaink oly szegények, hogy ha rendes iskola állítatnék is fel, gyermekeiket, kiket már nagyon korán segítségül használnak fel mezei munkáknál — úgy sem küldhetnék fel az iskolába. De mert a tanító, ki közöttök az egyetlen irástudó és tanácsadó — segélyezés nélkül nem élhet meg: ajánljuk évenként bár 50 frt. segély utalványozása által lehetővé tenni a tanító állomásán maradását. —

Mint a missionarius pap mellékelt felterjesztésében felsorolja: Krajován, Turgevesten és Braillában szükséges népiskolák felállítására. Átlátja s érzi ig. tanácsunk eunek szükségét, de egyházkerületünk, — a távolabb fekvő missio érdekében nagyobb áldozatot nem hozhat. Azonban ha a jelzett helyeken iskolák felállítására bár honnan segély utalványoztatnék, igazgatótanácsunk a legnagyobb készséggel ajánlja fel szolgálatát a jelzett három helyen iskola szervezésére, betöltésére és fentartására.*)

*) Közzöljük e hivatalos adatokat, melyek Romániában élő fajrokonaink elhanyagolt iskolaiügyi állapotát világosan bizonyítják, hazafias és emberbaráti tekintetből egyaránt kiejük lapunk t. olvasóit, hogy e nyomor enyhítésére adakozni kegyeskedjenek. Az adományokat legcélszerűbb az erd. ev. ref. egyházkerület igazgatótanácsához (Kolozsvárra) küldeni. Szerk.

T Á R C A.

Az állatvédés és az iskola.

A gyermekeknek az állatok iránti szeretete feltűnő; már ha a csecsemő gyermeknek egy tarka madarat, vagy egy csinos kised állatot mutatnak, az öröm sugárzik ki szeméből. Vajjon ezen öröm nem azon vonzódás kifejezése, melyet a növekedő gyermek folytonosan gyarapítva táplál az állatok iránt? — A nem ideges és naiv gyermeknek azon játékszerek leginkább tetszenek, melyek valamely állatot ábrázolnak, a gyermeki élet első poezise ottan kezdődik midőn veszőjére ül, és azon lovagolva, azt gyorslábú paripának képzei. De ezenkívül kinek ne tűnt volna fel, azon vonzalom és kímélet, mellyel házi állataink a gyermekvilág iránt viseltetnek? Nézzük csak meg egy gyermeknek a játszását egy kutyával, vagy egy macskával; nem úgy tűnik e fel ez mint baráti viszony, két rokon érzelmű és kedélyű egyén között, melyek örömeiket és érzelmeiket kölcsönösen egymással közlik, s ha néha e viszony, habár csak rövid időre is, nem a leggyöngédebb, de a kölcsönös kiegesztelődés sem sokára marad és a bizalmas béke újból helyre áll.

A legtöbb nép ős időkől fogva közös életet folytat az állatokkal; a civilizáció gyermekkorában ép úgy, mint a jelen század miveltségének legmagasabb fokán álló. A pusztában utazó beduin emberi hangon társalog tevéjével; a csikosnak és kozáknak legjobb barátja a lova; a magas hegyeken legeltető pásztornak családja a legelő nyáj. Sok ilyen példa, arról győz meg minket, hogy a kezdetleges népek,

éppen mint a naiv gyermekek, sokkal nagyobb vonzalommal viseltetnek az állatok iránt, mint a culturában előhaladtak.

De bár mennyire gyönyörködtet minket a gyermeköröme az állatokkal társalgásokban, s bármennyire boldogítja is a gyermeket egy csinos állatnak bírása, mégis sokszor ezen vonzalmat és örömet pórólulva látjuk a legnagyobb és legborzasztóbb állapotok között, mely néha kételyt és aggodalmat okoz a gyermeki kedély tiszta érzelmeiben való hitünkben. Mindnyájan ismerünk gyermekeket kiknél az egész külső való, szelid jó érzelmeket árul el, és a kik valóban gyöngéd jó érzelmű gyermekek voltak; de meg gondolatlanságból legyeknek, bogaraknak lábait és szárnyaikat szaggatták le, csak azért, hogy lássák, hogy miként változik át a repülő állat csuszó-mászóvá. Ha pedig történetesen egy madár fészekre akadtak, nemcsak a tojásokat, hanem a fejletlen madárfiakat is kiszedték, mert egy darab időre gyönyört okozott az nekik, hogy azokat étethetik, természetes, hogy az ilyen mostoha szülői gondozás rövid időn a kised madárfiak korai halálával hamar bevégeződött.

A gyermekek ilyen kegyetlenkedése legtöbbször olyan állatokkal történik, melyek a fájdalom kifejezésére hanggal nem bírnak p. o. bogarakkal legyekkel stb. Ugy látszik, hogy a hangtalanság volt a kegyetlenség oka, e miatt nem veszik tudomásul, hogy cselekedetök helytelen, kegyetlen és nem emberies.

Az ilyen cselekedetknél hiányzik a tapasztalat meg-

ítélése. Némely gyermeknél az itélő tehetség és a helyes meggondolás nagyon későre fejlődik ki. Az ilyenek egyébképpen a legnagyobb állatbarátok lehetnek; de az állatok fájdmáról s különösen az olyan fájdalom érzésről, melyet ők okoznak, semmi fogalommal sem bírnak. Az ilyen gyermeknek észébe sem jut szemrehányást tenni önmagának a meggondolatlan kinzásért sőt ő azt nagyon természetesnek találja.

De ezen meggondolatlanságon kívül vannak még más okok is, melyek ilyen érzéketlen elfásulást idéznek elő és a gyermekeket valóságos állatkinzóká teszik. Tapasztalásból hozok fel egyes példákat azon esetekből, melyek a gyermeki kedélyt az állatkinzásra ösztönzik. Első helyen említendő azon okatlan és illetlen szokás, melyet a gyermekek a cselédektől látnak, kik a házi állatok leolását, akár gondatlan sietség, akár kaján lélekből kinoxva végzik. A gyermekek azt bámulva és kíváncsian szemlélik, utánzási hajlamuk csakis az alkalomra les, hogy hasonló kegyetlenséget minél hamarább végezhesenek.

Egy másik példa, hogy az emberek hajlandók sok állattól olyan munkát kívánni, mely sem természetével, sem erejével össze nem egyeztethető. Ilyen embertelen eljárás, az is, midőn erdei vad állatokat szabadságuktól megfosztva kalitkába zárva, vagy lánczton tartanak. Továbbá midőn elnézik, hogy a cselédek a gondozásuk és felügyeletükre bízott házi állatokkal embertelen kegyetlenséggel bánnak, értem alatta ezeknek túlterhelésüket, ütés és kinzási bántalmazásokat. Az emberi előítélet is ösztönzi a gyermekeket ilyen embertelen állat-kinzásra. Ezekhez járul még a tudatlanság mely a verebet kártékonyá, a vakondot a mezei gazda ellenségévé declarálja. Nincsen még kétszáz éve annak, hogy kormányzói rendeletek a jobbagyok kötelességévé tették veréb fejeket és vakond lábakat az urasági számonkérő székek elé vinni. És ez a balvélemény confusiot teremtett a tudatlan népnél, mely szembeötlőleg tapasztalja, hogy a cserebogár és más kártékony rovar erdő, mező, és kert kultúrájában kárt teszen; de azt belátja, hogy ilyeneket emberi erővel kipusztítani nem lehet, és bajos velők megértetni, hogy a természet háztartásában nem kell a tényekkel szembeszökően harczra kelni, kiegyenlítik azok egymást, emberi beavatkozás nélkül is.

Az állatkinzás egyik kútfeje a hibás nevelés, sokszor látjuk városunkban egész csoportját azon kised egyéneknek, kik ugyan életkoruk szerint gyermekek s szépruhájok daczára mégis úgy néznek ki mint cserépebe ültetett hervadt növények, szomorú példányai az emberi bimbóknak. Angol és francia phrasisokat, korukhoz képest már igen is sokat tudnak, de hiányzik a gyöngéd meleg ragaszkodó érzelem és szeretetteljes szív. A madarak kellemes dala fülökbe nem zengedez olyan bájos képzeleti világról, melyet a gyermeki ész teremt magának. Így nevelve, rossz neven sem lehet tőlük venni, hogy az állatok örömeitől nem lévén fogalmuk, az állatok fájdmaita sem igen gondolva, ezek bennök szánalmat nem költenek fel. Az csaknem mindennapi dolog, hogy a gyermekek házi állatokat bántalmaznak, egy-egy rovart ölnek meg ha szeszélyük úgy hozza magával. A kutya és macska az ilyen gyermek szemében csak olyan állat, mely felett uralkodni lehet, a bárány annyiban hasznos állat, a mennyiben a husát eszik, és gyapjából ruhát készítenek. Hiányzik az ilyen gyermekeknél az a kölesönös rokonszenv, mely az állat érzelmait a gyermeki szív romlatlan lelkével össze kapcsolja, nem ösmerik az állatok örömeit s látva mindennapi kinzásukat, azok fájdalmas érzéseiről éppen semmi fogalommal sem bírnak.

Valóban örvendünk kell azon, hogy korunkban nálunk is kezdik életbe éptetni az állat védegyleteket, melyek mű-

ködő figyelmeket nemcsak a felnőttekkel szemben, hanem a gyermekeknek az állatokkal való bánásmódjára is kiterjesztik; mert igen fontos az, hogy már az iskolában az állatvédelem egy rendszeres nevelési factor legyen.

Arra kell törekednie az iskolának, hogy növendékei az állatokkal szembe humanus bánásmódra szokjanak.

Lord Erskine Th. az angolok felsőházban egy törvényjavaslatot terjesztett elő az állatkinzás megakadályozására. Ez alkalommal mondá: „Nem lehet valódi jó nevelése és jó szive annak, ki az állatokat kinoxza.“ Az iskola kell hogy ezen finomabb érzést a gyermekekben ápolja; mert a gyermekek az állatok hasznát maguktól nem tudhatják. Előtük ezen lények még csak úgy tűnnek fel, mint isten teremtményei. Tanulják meg, hogy minő szerep van az állatoknak a természet háztartásában kijelelve és értsék meg azt is, hogy nélkülök egy olyan ür támadna a világon, melyet semmi más hasznos, avagy éppen szép dolog soha ki nem tölthet. Ezért ne kezdjék a megfigyelést és észrevévést azzal, hogy a legyeknek és más ilyen hatalmukba került állatoknak a lábát vagy szárnyát kitepik. Ártatlanul vért ontani annyi, mint a nemes érzelmet elfajítani, az ilyen ténynek folytatása megrontja a szív érzelmait. A tanítóknak a falusi iskolákban sokkal gyakrabban kell a gyermekek figyelmét az állat-kinzás ellen felkölteni, mint a városiakban mert az előbbiek többet érintkeznek az állatokkal és a nagyobbaktól itten már több alkalmunk van azon brutálításokat látni, melyektől fájdalom, de nem mondhatjuk, hogy népünk ettől mentve lenne.

(Vége köv.)

Dr. Bartók István.

IRODALOM.

A földrajz alapfogalmai, kapcsolatban Kolozsmegye s környéke rövid földrajzával.

A kolozsmegyei népiskolák III. osztálya számára. Szerkesztették: Bács György, Boga Károly és Szentgyörgyi Lajos. Bánffy-Hunyadon, 1884. Stein János bizományában Kolozsvárt. Ára 25 krajczár.

A tankönyv irodalom terén megbecsülhetetlen az a mozgalom, mely az egyes megyék geográfiájának megírása felé irányul. Ha minden megye földrajza készen lesz, a tudós geographus együtt találja mindazon elemeket, a melyekből Magyarország földrajzát a való tényeknek megfelelően felépítheti. A kezünk között levő füzet is egy tégladarab hazánk megírandó földrajzának fényes épületéből; s mint ilyen már csak azért is különös figyelmet érdemel, mert — akarva, nem akarva — a tudománynak is szolgáltatásban áll. Amde mi e könyvecskét, mely összesen negyvenkét lapra terjed, nem a tudós geográfus szemüvegén nézzük; mi azt tekintjük, hogy vajjon megfelele a modern didaktika kívánalmainak, vagy nem; ha meg, akkor ajánljuk, ha nem, nem. De hogy ezt tehessük, emlékünke kell idéznünk azon nevezetesebb elveket, a melyek szerint a földrajz tananyagát megválasztanunk, s ez anyagot tanítanunk kell. Ez elvek pedig körülbelül a következők: A földrajz tananyaga a helyzajzi, fizikai, politikai s matematikai részből úgy válogatandó össze, hogy az így nyert anyag a tanuló ismeretkörének s életviszonyainak teljesen megfeleljen. E szerint a tanulás kezdő fokán, tehát a harmadik osztályban az anyag egyelőre nem lehet más, mint a tanuló lakhelye, s szülőföldjének környéke, mert a közvetlen szemléletre csak ezek alkalmasak; itt alkothat fogalmat a tanuló „a házról, kertről, mezőről, erdőről, faluról, városról, hegyről, völgyről, felföldről, alföldről, szigetről, félszigetről, a folyóról, a hegyekről, a földfelület földrajzi alakviszonyairól s az égboltozat legfeltűnőbb csillagairól stb“, melyek az u. n. alapfogalmak, vagy előismeretek keretében minden nehézség nélkül tárgyalhatók.

A tanítás további folyamán, vagyis az alapfogalmak alapos bevégezése után, a földrajz tananyagát a megye teszi, mely nem járás, hanem természeti beosztás szerint tárgyalandó; úgy azonban,

hogy e kettő (politikai és természeti beosztás) lehetőleg összhangzásba hozassék. Kár volna azonban a megyét a többi szomszédos megyéktől teljesen függetlenül tanítani, mert a megye legszélesebb részén lakó növények éltviszonyaira sokkal nagyobb befolyást gyakorol a szomszéd megyének egy hozzá közelebb fekvő helysége, mint saját megyéjének esetleg távol levő székhelye is. Azért a szomszédos megyék nevezetesebb pontjaira multhatatlanul ki kell terjeszkednünk már a harmadik osztályban, noha ezt a min. tanterv nem kívánja.

Mivel azonban a földet nem lehet úgy tekintetünk, mint a mely pusztá és ékesség nélkül való, kell hogy egyebek mellett az ezt benépesítő emberek nevezetesebb kulturviszonyait is a földrajz tananyagába bevonjuk.

A mi a földrajzi oktatás módszerét illeti, elismert igazság, hogy itt az összekötő és szerkesztő módszer határozottan előnyösebb, mint valamennyi más módszer: s ha e kettő helyes alkalmazását a szokratesi tanalakkal egészítjük ki, az eredmény kimaradhatatlan.

A kéz alatt levő művecske a kívánalmak legnagyobb részének teljesését tesz; sőt, mivel a Ritterféle iskola (l. összehasonlító földrajz) nyomain halad, a többi hasonló című és irányú társait jóval túlszárnyalja. Ha ezt be akarnók bizonyítani, nagyon is hosszúra terjedne ismertetésünk; s azért csupán a tartalom-jegyzéket igtatjuk ide, mert ez is bő tájékoztatást nyújthat mindazoknak, a kik ez ügy iránt érdeklődnek.

Első szakasz. Alapfogalmak. 1. Tájékozás. 2. Alaprajz. 3. A helység, [a] család és iskola, b) utca, c) a helység alaprajza.] 4. A határ, [a] útak, b) síkok, emelkedések, c) vizek, d) térkép.] 5. Időjárás. 6. Lakosok, [a] foglalkozás, b) vallás, c) nyelv.] 7. A község. 8. Környék, megye.

Második szakasz. Kolozs megye s környéke. 9. A terület felszíne s vízi. 10. Termények, foglalkozás. 11. Nyelv, vallás. 12. Nevezetesebb helységek. Kolozs megyében. [a] Bánffy-Hunyad vidékén, b) c) Almás és Nádas vidékén, d) Gyula vidékén, e) Kolozsvár vidékén, f) g) h) Mocs, Mező-Örményes és Teke vidékén.] A szomszéd megyékben. [a] Maros-Tordamegyében, b) Torda-Aranyosmegyében, c) Biharmegyében, d) Szilágymegyében, e) Szolnok-Dobokamegyében, f) Beszterce-Naszódmegyében.] 13. A megye kormányzása.

Ha az érem másik oldalát tekintjük, ki kell jelentenünk, hogy e könyv sem ment minden hibától. Kifogásolható, mi azonnal feltűnik, az, hogy különösen az ismétlődő kérdések igen apró betűkkel vannak szedve. Erre pedig oly könyvnel, mely a tanulók számára van írva, igen nagy figyelmet kell fordítani, mert az orvosok nagy része tudvalevőleg most is a tanítókat és tankönyvírókat hibáztatja az iskolában mind inkább terjedő rövidlátás miatt. A második kifogásunk a nagy mondatok ellen van.

A szerkesztőknek mindenesetre meg kelle vala gondolniok, hogy a harmadik osztályos tanulók még küzdenek az olvasás nehezégeivel; s épen ezért, mivel különben is akadozva olvasnak, a nagy mondatokat vajmi nehezen értik meg. Drágasága szintén kifogásolható. Igaz, hogy kiállítása csinos; de nem szükség, hogy éppen azért a legdrágább nyomdát keressük fel; mert minden könyvnek a szerföltt magas nyomdai költségek emelik fel az árát.

A közigazgatási bizottságról s egy néhány nevezetesebb csillagról (csillagzatról) a szerkesztőknek még minden esetre meg kell emlékezniök a második kiadásban.

Attól nem lehet tartani, hogy sok lesz az anyag, mert az előismeretek nagy része olyan, a miről a tanulók már a második osztályban is hallottak a beszéd- és értelem-gyakorlati órákon.

A mondottak után, leszámítva az általunk megjegyzett hiányokat, melyek különben inkább csak alaki hibák, kimondhatjuk, hogy e könyv megfelel a didaktika kívánalmainak, s mint ilyen a kolozs megyei népiskolákban előnyösen használható.

Még csak azt jegyezzük meg, hogy e könyv Várady Károly Kolozs megye kir. tanfelügyelőjének van ajánlva, mi a tanítókat és tanfelügyelő közt lévő örvendetes viszonyról tanuskodik.

P. M.

VEGYESEK.

— Lapunk hátralékosait az előfizetési díjak haladéktalan be-
küldésére tisztelettel felkérjük.

— Lapunk mult számában szót emeltünk a városi ismétlő iskolák felállításá ügyében. Mint örömmel értesülünk e kérdés, a napokban, óhajtasunk szerint elintéztetett. Ugyanis a kiküldött bizottság elhatározta, hogy az ismétlő iskolák 4 helyen azonnal beál-

litandók. A tanítás november közepén veszi kezdetét. Tanerőktül kijelöltettek: Nagy Kálmán, Bójtse László, Kolozsvári Albert és Staudner Gyula. — Az ismétlő iskolák mellett népkönyvtárak is szerveztetnek.

— **Me gy én k iskolaügyi állapotáról.** Kolozs megye, Káján községében a népnevelésügy, a mint onnan értesitenek, a legelgyatottabb állapotban van. A mult télen, árlejtés után, 150 frtért szegődöttetek egy tanítót, ki kényelmesebb dolognak tartá az iskola helyett a korcsmában tanyázni. A községi előjáróság legkevésbé sem panaszkodott, hogy iskola nem tartatik, mert így a lakosok gyermekeiket házi és mezei munkára kényelmesen felhasználhatták. E községben most semmiféle iskola sincs, pedig circa 120 tanköteles van, ezek közt magyarok is, kik az elolábasítás veszélyének vannak kitéve. Fajunk fenntartása érdekében óhajtuk, hogy itt mielőbb állami, vagy magyar tannyelvű községi iskola létesíttessék. A mezőség tanügyi nyomorúságairól lesz még alkalmunk egyet-mást elmondani.

— **A budai polgári tanítóképző intézet új épülete** a közhasználatnak ünnepélyesen átadatott. A megnyitáson a miniszter ur ó nagyméltósága, több tanügyi előkelőség, az intézet tanári kara és ifjusága volt jelen.

— **Az udvarhelymegyei általános tanítótestület XII-ik közgyűlését** folyó év november hó 18. és 19-ik napjain Székely-Udvarhelyen fogja tartani, a következő tárgysorozattal: I. November 18-án d. u. 3 órakor kezdve a tanítótestületi segély-egylet közgyűlése, külön megállapítandó tárgysorozat szerint. II. November 19-én reggeli 9 órán kezdve a tanítótestület közgyűlése: 1. Elnöki megnyitó. 2. Jegyzőkönyv olvasás. 3. Titkári jelentés. 4. Pénztárnoki jelentés. 5. Népiszkolai újabb tankönyvek ismertetése és pedig: természettaniai Kóvács Béla képezdei segédtanár által és földrajz-történelmické, Belle László kép. gyakorlóiskolai tanító által. 6. Az „Eötvös-alap” ügye. 7. „A magyarországi tanítók árvaháza” ügye. 8. Intézkedés a II-ik országos tanítói képviselő-közgyűlés által kitzított tételek feldolgozásának számbavevétele felől. 9. A III-ik országos tanítói képviselői közgyűlésre felküldendő két képviselő megválasztása. 10. Előterjesztések, indítványok. 11. Tiszttűjtés. E közgyűlésre a tagokat és a tanügyi iránt érdeklődőket tisztelettel meghívja Székely Keresztur, 1884. nov. 23. A központi választmány.

— **Egy becses mű jelent meg Aradon,** czime: „Hagyatékom Fiaimnak,” írta Vertán Endre, második kiadás. Kiadják Györgyössy Rudolf, Millig József. Tartalma a tapasztalati élethölcsészetből van merítve: a gondos atya 36 fejezetben tanácsot ad gyermekeinek, hogy hogyan alkalmazkodjanak az élet körülményeire, ha megelégedett és boldog emberek kívánnak lenni. Az életelveket oly bensőséggel közli, a mint csak egy hön szerető atya szólhat gyermekeihez. Vertán e művet nem is a közönség számára írta, hanem czíméhez híven fiainak hagyta kézirat gyanánt. Azonban az örökösök, a kiadók felkérésére, a közönségnek átengedték azon feltétellel, hogy tiszta jövedelme jótékony célra fordíttassék. A második kiadás tiszta jövedelme fele részben a Budapesten felállítandó „Magyarországi tanítók árvaházára, fele részben az Aradvideki tanító-egylet segélyalapjára fordíttatik.” Vertán művének úgy belbecsét, mint kiadásának czélját is tekintve, melegen ajánljuk a jó iránt érdeklődők figyelmébe. A mű 12 és fél ivre terjed, egyszerű példány egy frt. diszpeldány két frt. Az előfizetési pénzek Gyulai István nyomdatulajdonoshoz (A. ad, Templom-utca) czimzendők. A könyv izléssel és csinnal van kiállítva.

— **A tananyag leszállítása a fővárosi népiskolákban.** A közoktatási miniszter a főváros azon határozatát, a melylyel az elemi iskolai tananyag leszállítását mondotta ki, nem hagyta egyelőre jóvá, mert a tananyag rendezését országosan kívánja eszközölni. De mivel a főváros az idei taniertvet már a leszállított anyaghoz képest állapította meg, a főváros fölterjesztése folytán beleegyezett abba, hogy az elemi iskolákban a németnyelv, torna és kézi-munka a 2-ik osztály helyett a 3-ikban kezdődjék, a kézi munka pedig az eddigi heti 6 óra helyett a 3-ik osztályban heti 2, a többi osztályokban pedig heti 3 órán tartassék. Ugyancsak megkezdődött a tevékenység a polgári iskolai tananyag leszállítása érdekében is. A polgári iskolaszék albizottságot küldött ki javaslattételre, mely már ülést is tartott Ballagi Mór elnöklete alatt. Azonban, tekintettel az elemi iskolai tananyag leszállítása kérdésében tapasztaltakra, miután nem tudni, itt is nem akar-e a kormány országosan intézkedni, a bizottság az érdemleges tárgyalás előtt kérdést tesz az iskolaszékhez e tárgyban s esetleg újabb megbízást kér.

TARTALOM. A népiszkolai olvasókönyvek. *Ujfalussy.* — A londoni nemzetközi nevelésügyi konferencia. *Bs. Gy.* — A romániai magyarok népnevelési ügyéről. — Tárca: Az állatvilágunk és az iskola. *Dr. Bartók István.* — Irodalom: Kolozs megyei és környéke földrajza. *Irták: Bács Gy., Boga K. és Szentgyörgyi L., ismert.: P. M.* — Vegyesek.